

УДК: 631.115.11: 338.43

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

А.С. Мохненко – д.е.н., професор Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Виникнення і розвиток фермерства як організаційної форми господарювання в сільському господарстві України після проголошення її незалежності було швидше політичним, ніж економічним кроком. Для розвитку фермерства на той час не було жодної економічної програми і відповідних розрахунків. Фермери були кинуті напризволяще в хаотичному процесі становлення ринкової економіки в Україні. Потрібного економічного обґрунтування розвитку фермерства в державі немає і сьогодні, тому зараз дуже сповільнились темпи становлення фермерських господарств. В ряді регіонів спостерігається тенденція до зменшення кількості таких господарств за відсутності процесу концентрації, якого слід було б очікувати. Низький рівень ефективності господарювання у фермерських господарствах спонукує фермерів згорнути деякі галузі сільського господарства, які здавна були традиційними навіть для просто сільського населення – свилярство, вівчарство і козівництво, особливо – молочне і м'ясне скотарство. Остання галузь у фермерських господарствах по досліджуваному регіону має високий потенціал для розвитку, а практика засвідчує навіть дещо вищу ефективність цієї галузі у фермерських господарствах порівняно з іншими формами організації виробництва. Однак ціла низка чинників негативно впливають на розкриття можливостей використання цього потенціалу.

На початкових стадіях формування фермерських господарств, їх розвиток характеризувався відмінними рисами, ніж у сучасних умовах. І результати їх діяльності були значно кращими, ніж є зараз. Фактично місце і роль будь-якої форми господарювання визначається цілим комплексом різноманітних показників, які по суті відображають рівень результативного ведення її господарської діяльності. На початку 90-х років минулого століття фермерські господарства створювались, як правило, за рахунок земельних угідь, виділених із господарств суспільного сектору. Більше того, не тільки земельні площі з тодішніх колгоспів і радгоспів були основою формування фермерства, але і значна частина їх ресурсів. Новостворені фермерські господарства в значній мірі використовували технічні засоби, добрива, робочу силу та інші ресурси із тодішніх господарств суспільного сектору для ведення своєї діяльності. Крупні господарські формування виступали навіть гарантами щодо захисту функціонування господарств фермерського типу від можливих негативних впливів факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Тому дослідження можливостей дальшого розвитку фермерських господарств і особливо м'ясного скотарства в них, а також розробка відповідного механізму реалізації цих можливостей є невідкладними завданнями, які вимагають негайного вирішення.

Стан вивчення проблеми. Проблеми розвитку фермерських господарств досліджують М. Бакетт, І. Вороний, В. Мессель-Веселяк, П. Саблук, В. Топіха, О. Чайанов, Г. Черевко, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Ними досліджено знач-

ний фактичний матеріал, на основі чого зроблено відповідні висновки та обґрунтовано низку рекомендацій щодо розвитку фермерства в країні. Але практично жодна з праць цих вчених не може претендувати на закінченість і остаточність вирішення цілого комплексу важливих питань, пов'язаних з досліджуваним явищем, особливо стосовно проблеми розвитку м'ясного скотарства у фермерських господарствах. Вкрай незадовільні параметри розвитку галузі в цих підприємствах надалі залишають дослідження проблеми ефективності м'ясного скотарства у фермерських господарствах гостро актуальним.

Завдання і методика досліджень. Завданнями статті є розробка шляхів та рекомендацій щодо подальшого розвитку м'ясного скотарства у фермерських господарствах Херсонської області. Методологічною основою проведених досліджень є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку фермерства.

Результати досліджень. Дослідження специфічних особливостей функціонування різних форм господарювання в агропромисловому виробництві показує, що кожна форма характеризується як позитивними, так і негативними сторонами в процесах їх використання у виробничих сферах. У природі не існує ідеальних форм господарювання. Є лише більш і менш результативні. Це залежить, в першу чергу, від людини, яка здійснює господарську діяльність. Саме людина здатна найбільш раціонально і ефективно використати природні та економічні умови, свій господарських хист у веденні виробничої діяльності, позбуваючись при цьому синдромів невизначеності в поглядах та невпевненість у своїх діях. Принцип ведення приватної господарки, особливо фермерської, з позиції здорового глузду є одним із головних напрямків розвитку фермерства. Саме це забезпечує певне місце фермерської діяльності в аграрному виробництві.

Вирішення питання виходу України з економічної кризи значною мірою залежить від рівня розвитку сільськогосподарського виробництва і всього агропромислового комплексу. Безперечно, фундаментом докорінних перетворень на селі повинно стати широке впровадження ринкових відносин.

В даний час в країні сільськогосподарське виробництво організаційно розвивається в двох напрямках:

– вдосконалення внутрігосподарської структури в умовах орендних відносин шляхом “купівлі-продажу” виробленої продукції, робіт і послуг, що діють в межах сільгоспідприємств;

– організації трудових формувань на основі передачі їм землі в безстрокове володіння з правом її успадкування. В цьому випадку приватна власність є основою створення сімейних ферм і фермерських господарств.

Суть переваг фермерських господарств полягає, перш за все, в тому, що такі господарства більшою мірою, ніж крупні колективні, відповідають закономірностям сільськогосподарської праці. Це можна пояснити тим, що природні, біологічні процеси утруднюють розподіл робіт (по догляду за посівами, за тваринами) на окремі операції. Це положення робить неможливим та й недоцільним в більшості випадків застосування поточних технологій, тому не завжди виправдовують себе великі масштаби виробництва.

Фермер, як ніхто інший із зайнятих в аграрній сфері, має прями зв'язки з ринковими контрагентами, відчуває кон'юнктуру ринку. Виходячи з цього, він може розвивати далі виробництво, згорнути його або переорієнтувати профіль

діяльності. Ця нова форма господарювання виявляє більшу активність і, на відміну від існуючої неповороткої громадської системи, може швидко реагувати на зміну економічної ситуації. За всіх умов, фермер, працюючи на ринку, був і буде альтернативою традиційним формам виробництва, що склалися в країні. Виходячи з цього, можна сказати, що фермер є надійним партнером іншим формам господарювання.

Відзначені особливості фермерських господарств як нової форми ведення сільськогосподарського виробництва характерні, в принципі, для всієї сфери аграрного сектору економіки. Однак специфіка кожної галузі обумовлює певні відмінності між фермерськими господарствами в цих галузях, що зумовлюється неоднаковістю умов розвитку у кожній з них. Йдеться, головним чином, про специфіку тваринництва в порівнянні з рослинництвом.

Значення розвитку галузі м'ясного скотарства є надзвичайно високим, і, безперечно, важливу роль у ньому в умовах багатокладності повинні відіграти фермерські господарства, хоча наведені особливості і умови накладають певну специфіку на розвиток галузі саме у цьому секторі аграрного виробництва. Переважне значення у розвитку м'ясного скотарства у фермерстві можуть мати крупніші за розмірами спеціалізовані господарства. Важливим напрямком вирішення цього питання в такому аспекті повинна стати фермерська кооперація у взаємодії з розвитком процесів спеціалізації і концентрації виробництва.

Скотарство в Україні продовжує мати значний вплив на реалізацію проблеми забезпечення населення м'ясом. Питома вага фермерських господарств, які займаються м'ясним скотарством, у загальній кількості фермерських господарств за останні роки зменшилась. Однак, при цьому поголів'я великої рогатої худоби у фермерських господарствах збільшилось.

Виробництво як всієї сільськогосподарської продукції, так і зокрема продукції тваринництва змістилось з суспільного сектора в приватний, причому по продукції тваринництва це відбулось навіть в більшій мірі, ніж в цілому сільськогосподарської продукції, зокрема продукції рослинництва. Такі результати в певній мірі є наслідком вимушених структурних зрушень, оскільки в складній ситуації зменшення виробництва продукції традиційними колективними господарствами з одного боку і низької купівельної спроможності населення – з другого боку, останнє силою обставин змушене виробляти сільськогосподарську продукцію, в першу чергу – для задоволення своїх власних потреб.

Результати проведених досліджень переконливо свідчать, що одним з найбільш перспективних шляхів розвитку фермерства взагалі і м'ясного скотарства в фермерських господарствах зокрема є вдосконалення системи економічних взаємовідносин в галузі шляхом поглиблення інтеграційних взаємозв'язків.

В зв'язку з цим пропонується перспектива розвитку вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби на основі кооперації трьох типів фермерських: поставальників телят (репродукторні господарства), господарств по вирощуванню молодняка (включаючи стадію дорощування), відгодівельних підприємств. За допомогою елементів варіантного економіко-математичного моделювання сформовані взаємовигідні економічні відносини між інтегрованими підприємствами, що відповідають умовам ринкової трансформації і забезпечують паритетну участь господарств-учасників в плані одержання ними доходів.

В ході аналізу існуючої ситуації на ринку продукції м'ясного скотарства встановлено, що фактичні ціни не покривають витрат на виробництво продук-

ції і вказують на загальну потребу в реформуванні цінової політики та прийнятті невідкладних заходів щодо встановленні цінового паритету між аграрним сектором і іншими галузями народного господарства. Тому при розробці перспективних параметрів враховувались два рівні інтенсивності ведення галузі (базовий і оптимальний) і три рівні цін – фактичні, підтримуючі і ціни відтворення. Підтримуючі ціни повинні забезпечити беззбитковий рівень діяльності господарств при мінімальній підтримці держави. Ціни відтворення враховують можливість надання підприємствам державних дотацій, на основі чого досягнутий рівень ефективності буде в стані забезпечити розширене відтворення виробництва.

Виходячи з умов ринкової економіки, передачу худоби від одного типу господарств до іншого запропоновано здійснювати через купівлю-продаж. Але кожний суб'єкт інтеграції отримуватиме кошти безпосередньо після завершення свого виробничого циклу.

Розраховані фінансово-економічні показники забезпечують паритетну ефективність функціонування господарств-учасників, що формує економічну мотивацію учасників кооперації до такої форми співробітництва. Значне покращення економічних показників в кожному типі підприємства дозволить в цілому підняти економіку інтегрованого вирощування та відгодівлі худоби на достатньо високий рівень.

Інтеграція та спеціалізація підприємств різних типів при вирощуванні і відгодівлі худоби на м'ясо дозволить знизити витрати праці на виробництво 1 ц приросту живої маси на 53-58%, а кормів – на 53% і довести їх до 12 люд.-год. і 9,2 ц к.од. з розрахунку на 1 ц.

Висновки та пропозиції. Головними перевагами фермерської форми організації виробництва перед іншими є: її відповідність закономірностям сільськогосподарської праці; вища реактивність, мобільність і динамічність; справедливості у компенсації трудових затрат; фермерське господарство є консолідуючим фактором української сім'ї на селі; фермери є найбільш потенційними учасниками кооперації аграрного виробництва.

З метою підвищення ефективності галузі м'ясного скотарства у фермерських господарствах слід розширювати масштаби цієї галузі шляхом розвитку постадійної міжгосподарської кооперації як горизонтального, так і вертикального типів, з залученням до цього інтегративного процесу переробницьких підприємницьких структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- Вантух В.П. Ефективність і перспективи розвитку м'ясного скотарства у фермерських господарствах Львівської області / В.П. Вантух // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. – Львів: 1999. – № 66. – С. 212-215.
- Мохненко А.С. Розвиток фермерських господарств України та шляхи підвищення їх конкурентоспроможності: [моногр.] / А.С. Мохненко. – Херсон: Айлант, 2010. – 324 с.
- Топіха І.Н. Економіка аграрних підприємств: курс лекцій / І.Н. Топіха; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв: Видавничий відділ МДАУ, 2005. – 320 с.
- Шульський М.Г. Фермерство: проблеми становлення і розвитку. – Монографія. – Львів, 2004. – 392с.